

Käytännössä ja teoriassa

Viiime vapun aikaan katsoin *Youtubesta* juhlatunnelmaisen haastattelunpätkän, jossa herrasmies vastaa toimittajan mah- tipontiseen uteluun lähitulevaisuuden tärkeimmästä kysymyksestä: ”Se on käy- tännön ja teorian välinen suhde.” Mikä tämä kysymys oikeastaan on?

Karkeasti ajatellen tieteeseen toimintana pätee pyr- kimys teoreettisuuteen, yleiseen erityisen sijaan. Tämä on lattea kuriositeetti, pikemminkin huomion kuin purka- misen arvoinen. Syyt, joiden vuoksi teorian ja käytännön erottaminen olisi minkäänmoinen ongelma tai ylipäättään kysymys, ovat pääosin käytännöllisiä, ja teoreettisemmat tai periaatteellisemmatkin syyt voidaan, jos sallitaan jakoa käytettävän, lukea käytännöllisen filosofian piiriin. Tarkennetaan ylimalkaista ajatusta hieman.

Filosofia jaetaan usein traditionaalista syistä kah- taalle, teoreettiseen ja käytännölliseen leiriin. Jako myö- täilee osin homeisia analyttisen ja mannermaisen pe- rinteen rintamalinjoja, mutta on kenties jollakin tolkulla ymmärrettävissä edelleen. Tieteenä teoreettisen filosofian perinteen tarinan voisi kertoa keskittyen erääseen sen his- torian keskeisimmistä solmukohdista, Immanuel Kantin kriittiseen filosofiaan. Kantin aikana David Humen kal- taisten ateistien horjuttama metafysiikka tarvitsi pelastu- akseen enemmän kuin hienoisen korjausliikkeen. Se tar- vitsi jälleensyntymän, jonka transsendentaalinen filosofia teki mahdolliseksi. Filosofit Nick Land kuvaa transsen- dentaalisuutta ”vapautumiseksi ” todellisuudesta. Järjen ikuiset totuudet ovat perustattomia ja käytännöttömiä, filosofian historian ovelimpia tarinoita, koska niiden fik- tiivisyyttä ei koskaan voida paljastaa.¹

Todellisuudesta vapautunut filosofia ja tiede on puh- dasta tiedettä ja filosofiaa, ja toistettakoon vielä, teoria on tieteen käytäntöä. Kuilun kasvaessa rajatta ongelma näyttää katoavan äärettömyyteen. Lopulta teorian ja käy- tännön ongelma käy merkittäväksi tyystin toisenlaisessa ajassa ja perinteessä. Ongelma ei ole yksin tieteesä tai filosofissa, vaan niiden suhteessa yhteiskuntaan ja ympä- röivään todellisuuteen. Teorian irtoaminen käytännöstä on sen irtoamista arvoista, ja ongelma tämä on, koska se on liian helppoa.

***

Nykyjään arkikielessä käytäntö ja teoria ovat usein tois- tensa antiteesit. Tavallinen puheenparsi on seuraavasti muotoiltu kieltolause: ”teoriassa kyllä, mutta käytän-

nössä...” Toinen arkinen, filosofisesti jo jokseenkin kiinnostava tämän dikotomian esiintymä on ihmisten itseensä kohdistaman teoretisoinnin lisääntyminen. *Big Brother* -televisiospektaakkeli mainosti itseään pari vuotta sitten sloganilla, joka kehotti ottamaan osaa ihmiskokeeseen ja selvittämään ”kuka oikeasti olet”. Saman turhan pysyvältä kalskahtavan faktan haluavat tietää työ- hönttohaastattelijat, treffikumppanit ja ties ketkä vir- kamiehet. Sen lisäksi, että on nyt mitä onkin, pitää olla myös *persoona*.

Ilman moralismiakin voi todeta, että väkivaltainen vaatimus tunnistaa oikea ja tosi itsensä ilmentää taatusti meidän aikojamme enemmän kuin aiempia. Se on pako- paikka ja pakopiste. Pakopaikka puristavalta vastuulta, järkevyyden ja kohtuullisuuden vaatimukselta aikana, jona anteeksipyyntöä ei enää suunnata omaa napaa kauemmas – ”vaikka teinkin näin, en minä oikeasti ole tällainen”. Pakopiste, jossa kohtaavat erottelu teoriaan ja käytäntöön, subjektiin ja objektiin, yksityiseen ja jul- kiseen, yksittäiseen ja yleiseen. Tämä keskeinen psykopa- tologia ei ole vieras tiedemaailmallekaan. Tästä näkökul- masta teorian ja käytännön eron tutkiminen on etiikan alan kysymys – eikö ’minä’ olisi juuri ja vain sitä, mitä tekee.

Teoriasta ja käytännöstä puhuminen alkaa usein tu- tuilla sitaateilla. Karl Marx saa jäädä, mutta Friedrich Nietzscheä ei malta olla siteeraamatta. Nietzsche kysy on tiedonintressistä, vieraan palauttamisesta tuttuun, käytännön katoamisesta teoriaan, tarpeesta, jolta filoso- fitkaan eivät ole turvassa. Tietämisen ajattelu on tärkeätä käytännön ja teorian välisen näennäisen kuilun silloitta- misessa.

”Minä otan tämän selityksen kadulta; minä kuulin jonkun kansan ihmisen sanovan ’hän tiesi kuka minä olen’ –: ja kysyin samalla itseltäni: mitä kansa oikeastaan tarkoittaa tiedolla?”²

Merkittävimmät tieteen tekoa ohjaavat syyt erottaa käy- täntö ja teoria toisistaan voidaan nykyisin ajatella käy- tännöllisiksi, jolla tarkoitan tarkemmin poliittisia, ta- loudellisia ja laajemmin yhteiskunnallisia vaikuttimia. Nietzschen muotoilu voidaan yleistää tarkoitukseen so- pivaksi: mitä tiedolla tarkoitetaan, mitä siltä halutaan? Kysymys on paljolti sosiologinen: poliittis-taloudellinen valtasuhde pitää tieteen tiedon erillään ympäröivistä käytännöistä. Yhtäältä alati tiukentuva kontrolli ja epä- varmuus atomisoi tiedekentää. Näin tieteen teon puke-

Immanuel Kant laati 1793 tutkielman ”Über den Gemeinspruch ’Das mag in der Theorie richtig sein, taugt aber nicht für die Praxis’”. Sen mukaan ei ole mahdollista, toisin kuin yleinen sanonta vihjaa, että jokin pitäisi kutinsa teoriassa muttei käytännössä.

minen ylhäisiin vetimiin, objektiivisuuden kaapuun ja deskriptiivisyyden keveisiin kenkiin palvelee tieteenkijää vallitsevassa kulttuurissa, jossa konflikteja on välttämisen. Analogia on helppo löytää vaikkapa journalismin objektiivisuushanteen näennäisyydestä – pintapuolinen tasapäisyys ja -äänisyys ei suinkaan vaimenna joukkotiedotuksen vaikutusta yhteiskunnan todellisuuteen, pikemminkin vain kätkee sen.

***

Jussi Vähämäki käsittelee artikkelissaan tieteellisiä perinteitä, joiden lähtökohdat ovat olleet toiset. Muun muassa *operaismi*, feministinen tiede ja muut käytännöiltään radikaalit alat, kuten julkinen sosiologia, näyttävät tieteen eri valossa, näkyvästi muokkaamassa yhteiskuntaa tutkimuksellaan. Ja on toki muistettava, että filosofian historiaa tarkasteltaessa ei tässäkään mielessä ole lainkaan merkityksetöntä, että suuri osa menneiden aikojen maailmanmuuttajista ei työskennellyt yliopistojen ja akatemioiden piirissä.

Käytännön ja teorian tiukalta erottelulta voi siis tietenkin hakea pakoteita. Edward Andrew viittaa käännösartikkelissaan Marxin ja Nietzschen kokemukseen kirjallisuudesta käytännön ja teorian lankeamispisteestä. Heikki Sirviö avaa samaan horisonttiin yhden näkökulman lukiessaan venäläistä nykykaunokirjallisuutta politiikan tutkimusta ja salaliittoteorioita – ja salaliittoteorian teoriaa – vasten.

Filosofiassa kaunokirjallinen ilmaisu saattaa myös monesti olla teorian riisumista turhan ylhäisestä kaavustaan. Esimerkiksi juuri Nietzschen tai jonkun toisen kaunokirjallisesti merkittävän, vaikkapa Georges Bataillen kaltaisen filosofin kirjallisen tyylin tulkitseminen teorian funktiona helposti johtaa harhaan. Implisiittinen tyyli ei aina kuljeta samoja linjoja eksplisiittisesti sanotun kanssa, vaan saattaa olla tälle lävistävää ja vastakkaista. Teorian kaunokirjallinen ilmaisu voidaan lukea muistutukseksi aina vaanivasta epätotuudellisuuden mahdollisuudesta.

Banaaliuden uhallakin on parasta palata niihin klasikoihin ja ajatuksiin, joihin tämän ongelmakentän ympärillä usein viitataan. Marxin mukaan filosofian tehtävä on muuttaa maailmaa. Nietzschen haarukassa on kaikkien arvojen uudelleenarviointi, maailman prosessuaalinen luominen omaksi kuvakseen. Slavoj Žižek ajattelee filosofien missioksi kuvitella maailma uudelleen. Näistä lähtökohdista ponnistavassa filosofiassa

tai muussa tieteessä käytännön ja teorian rajua erottaminen on väkivaltaa.

***

Teorian ja käytännön kysymys on pinnallisimmillaan tai pohjimmallisimmillaan jokapäiväinen, silti yhä jakomielinen ja hankala – mutta vain yksilölle. Oletetaan nietscheläis-marxilais-žižekiläiset lähtöoletukset hyväksytyiksi, joten tehtävä olisi luoda, muuttaa ja kuvitella maailma uudeksi. Kirjoittaako, tutkiako, keskustellako loputtomasti vaiko pestautua rahtilaivaan, mennäkö metsään vai etsiä uutta maailmaa tavarajunan katolla Keski-Amerikassa. Käytännössä pirun paha päätös, teoriassa kai yksi ja sama.

Edellä mainitun kirjallisuusharrasteen lisäksi käytännöllinen ja teoreettinen elämä lankeavat yhteen Nietzschen filosofiassa monien muiden kaksijakoisuuksien purkautumishetkessä, kontemplatiivisessa liikkeessä. Ehkä tieteen käytännön ja teorian vieraantuneisuutta arvioitaessa pitäisi mitata huoneilman ummehuneisuutta ja istuma-asennossa kokoonpainuneiden sisuskalujen luomaa painostavaa ilmapiiriä. Tämä voisi toimia mittarina myös yliopistolain tarkoittamassa mielessä, akatemian yhteiskunnallista vaikuttavuutta kalkyloitaessa.

”Me emme kuulu niihin, jotka saavat ajatuksia vasta kirjojen keskellä, kirjojen antamasta sysäyksestä – meidän tapamme on ajatella ulkosalla, kävellen, hyppien, nouston, tanssien, mieluummin autoilla vuorilla tai aivan meren partaalla, siinä missä tietkin tulevat mietteläiksi. Kirjaan, ihmiseen ja musiikkiin kohdistuvat ensimmäiset arvokysymyksemme kuuluvat: ’osaako hän kävellä? vielä enemmän, osaako hän tanssia?’⁴

Viitteet

- 1 Land 1992, I, 1–2.
- 2 Nietzsche 1962, 355.
- 4 Nietzsche 1962, 366.

Kirjallisuus

- Land, Nick, *Thirst for Annihilation. Georges Bataille and Virulent Nihilism*. Routledge, London 1992.
- Nietzsche, Friedrich, *Iloinen tiede* (Die fröhliche Wissenschaft, 1882). Suom. J. A. Hollo. Otava, Helsinki 1962.